

**OKUL  
PSİKOSOSYAL  
KORUMA,  
ÖNLEME VE KRİZE  
MÜDAHALE  
HİZMETLERİ  
REHBERİ**

# Psikososyal Müdahale Hizmetleri Bilgilendirme Rehberi

"Bu rehberin içeriği, hizmet bölgemizde yer alan okullara destek olması adına çeşitli kaynaklardan faydalanılarak, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri bölümü tarafından hazırlanmıştır."

1. Baskı - Mart 2024

## İLETİŞİM BİLGİLERİ

Osmancık Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlüğü

Telefon : 0 (364) 611 43 50

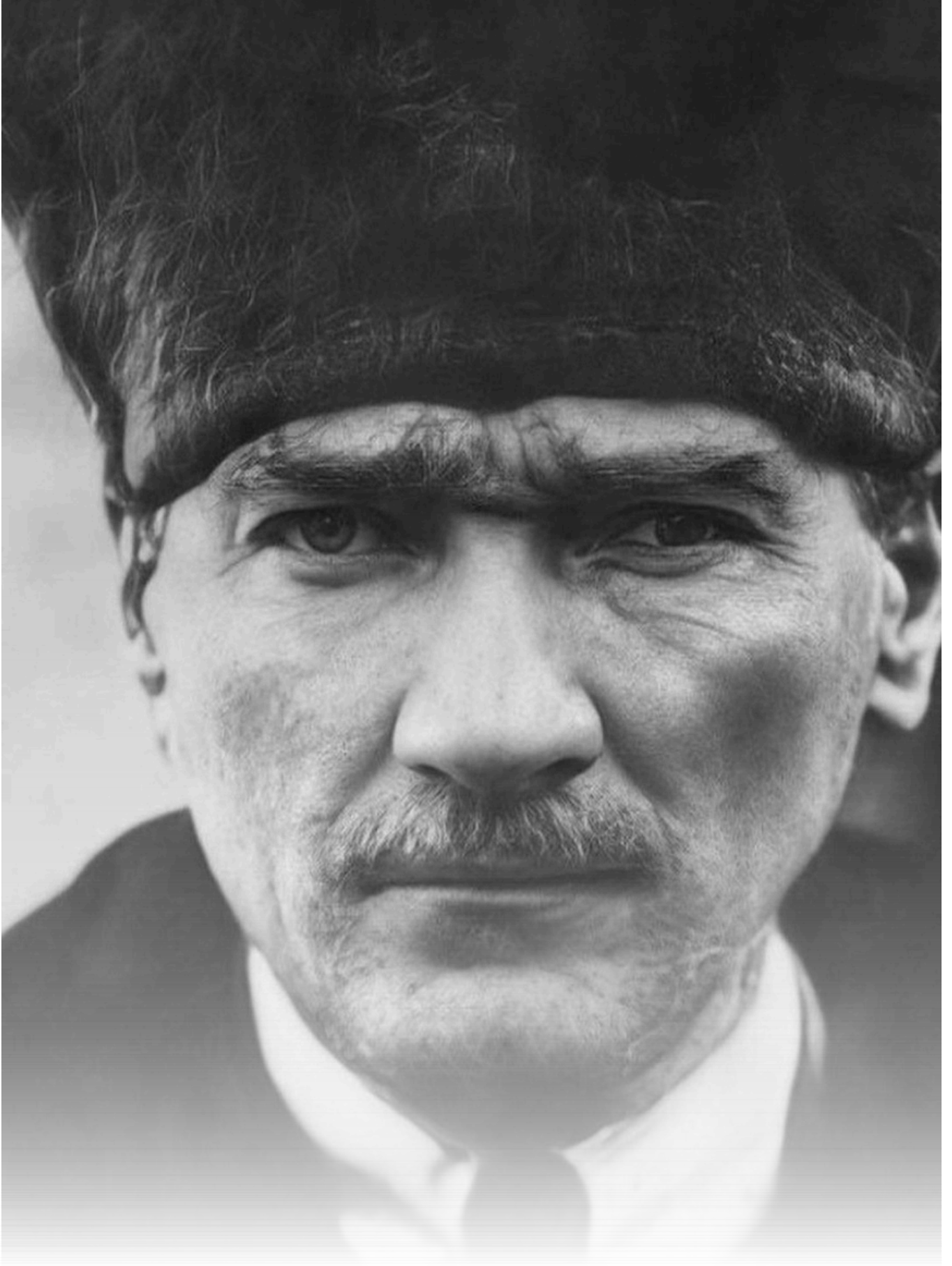
İnternet Adresi : <https://osmancikram.meb.k12.tr/>

E-posta : 769304@meb.gov.tr

İnstagram:



@OSMANCIKRAM



**Eđitimde Feda Edilecek Tek Bir Fert  
Bile Yoktur.**

*H. Atatürk*



## İSTİKLAL MARŞI

Korkma! Sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak,  
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.  
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;  
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilal!  
Kahraman ırkıma bir gül; ne bu şiddet, bu celal?  
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helal...  
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım,  
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım.  
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım,  
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın afakını sarmışsa çelik zırhlı duvar,  
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.  
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,  
"Medeniyet" dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın,  
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.  
Doğacaktır sana vadettiği günler Hakk'ın,  
Kim bilir, belki yarın belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri "toprak" diyerek geçme, tanı,  
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.  
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır atanı,  
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?  
Şüheda fışkıracak, toprağı sıksan şüheda.  
Canı, cananı, bütün varımı alsın da Hüda,  
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:  
Değmesin mabedimin göğsüne namahrem eli.  
Bu ezanlar ki şehadetleri dinin temeli,  
Ebedî, yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder, varsa taşım,  
Her cerihamdan, İlahî, boşanıp kanlı yaşım,  
Fışkırır ruhu mücerret gibi yerden naaşım,  
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal!  
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helal.  
Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlal.  
Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;  
Hakkıdır, Hakk'a tapan milletimin istiklal.

Mehmet Akif Ersoy

## İÇİNDEKİLER

1

Giriş

2

İntihar



3

Ölüm-Yas

4

İhmal

5

Çocuk Cinsel  
İstismarı

6

Suç ve Şiddet

7

Madde Kullanımı

# Giriş

Okullar, öğrencilerin güvenliği, sağlığı ve refahı için kapsamlı bir koruma sağlamakla yükümlüdür. Ancak, okullarda kriz yaşanması durumunda bu sorumluluk daha da artar. Krizler, doğal afetler, terör saldırıları, şiddet olayları veya salgın hastalıklar gibi beklemediğimiz durumlardan herhangi biriyle karşılaşıldığında ortaya çıkabilir. Bu nedenle tüm okullar, böyle olaylara hazırlıklı olmak ve gerekli tedbirleri almak zorundadır. Bu kitapçık, okullarda yaşanabilecek kriz durumlarında ne yapmanız gerektiği konusunda temel bilgiler sağlayacak ve okul personeli, öğrenciler ve velilerin kriz yönetimi konusunda hazır olmalarına yardımcı olacaktır.

Okullarda yaşanabilecek intihar, cinsel istismar, doğal afetler, şiddet olayları gibi okulun işleyişini bozan, öğrenci, öğretmen ve okul çalışanlarının fiziksel ve psikolojik durumlarını tehlikeye atan kriz durumları tahmin edilemez ve acil bir şekilde müdahale gerektirir. Okullarda bu durumlardaki gibi bir kriz olduğunda, okulun normal işleyişi bozulur veya duraksar. Okulun en kısa sürede işleyişine dönebilmesi için doğru müdahaleler gerekir.

Kriz müdahale, içinde okul yöneticileri, öğretmenler, rehberlik servisi ve veliler gibi paydaşlardan oluşan, krize müdahale ekibinin organizasyonunda okul çapında yürütülen, okul özelinde karşılaşılabilecek senaryoları ele alarak hazırlanmış bir protokolü, iş bölümü ve görev dağılımı bulunan bir çalışmadır. Bu çalışmalar Okul psikososyal koruma önleme ve krize müdahale ekibi tarafından gerçekleştirilir.

Okul psikososyal koruma önleme ve krize müdahale ekibi doğal afetler ile kaza, ihmal, istismar, intihar, şiddet, savaş, terör ve göç gibi travmatik olaylardan önce, olay anında ve sonrasında psikolojik ve sosyal destek sağlamak üzere hizmet sunan bir ekiptir.

Bu kapsamda krizlere doğru, etkin ve hızlı bir şekilde müdahale edilebilmesi için öncelikle yapılması gerekenler:

- Okul psikososyal koruma önleme ve krize müdahale ekibini kurmak
- Ekip üyelerinin yeterli bilgi ve donanıma sahip olması için bilgilendirici eğitimler yapmak
- Ekip üyelerinin görevlerinin belirlenmiş olması
- Kriz durumlarına müdahale etmek
- Öğrenci, veli ve çalışanlara yol göstermek, kılavuzluk yapmak
- Psikososyal müdahale planları geliştirmek, düzenlemek
- Çıkabilecek herhangi bir kriz durumuna karşı hazırlıklı olmak

## Okul Psikososyal Müdahale Hizmetleri Ekibi;

- Okul müdürü veya okul müdürü tarafından görevlendirilmiş bir müdür yardımcısı başkanlığında
- Varsa psikolojik danışman/rehber öğretmenler
- Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu üyesi her sınıf düzeyinden en az bir sınıf rehber öğretmeninden oluşur.

# Giriş

Kriz müdahalesi genellikle birkaç aşamadan oluşur. Bu aşamalar, kriz durumunun yönetimi kolaylaştırmayı ve krizin etkilerini azaltmayı hedefler. Kriz müdahale aşamaları şunlardır:

## Risk Değerlendirmesi

- Okullar, olası kriz durumlarını belirlemek için risk haritaları oluşturur. Öğrencilerin güvenliğini etkileyebilecek faktörler ve zorlayıcı durumlar dikkate alınır. Bu değerlendirme, kriz potansiyeli olan alanları belirleyerek uygun önlemlerin alınmasını sağlar. Bu harita, okulun çevresel, sosyal, teknik ve organizasyonel faktörleri dikkate alarak potansiyel riskleri görselleştirmeye yardımcı olur. Okul risk haritaları, okul yönetimine potansiyel risklerin farkında olma ve bu risklere yönelik planlama yapma olanağı sağlar.
- Risk haritalarının düzenli olarak gözden geçirilmesi ve güncellenmesi önemlidir, böylece yeni veya değişen risk faktörleri de dahil edilir ve güncel tedbirler alınır.

## Önleme ve Hazırlık Çalışmaları

- Okullar, kriz durumlarına hazırlıklı olmak için acil durum planları oluştururlar. Bu planlar, çeşitli senaryolarda nasıl hareket edileceği, öğrenci ve personelin güvenliği için alınacak önlemler ve iletişim prosedürlerini içerir. Acil durum planları, yangın gibi anlık acil durumlarla başa çıkmaktan, uzun süreli olaylara veya pandemik durumlara kadar farklı senaryolara yönelik olabilir.
- Kriz durumlarında öğrencilerin nasıl tepki vereceklerini ve güvende kalacaklarını bilmeleri önemlidir. Okullar, öğrencilere acil durumlarda nasıl davranacaklarını öğretmek için eğitim programları ve tatbikatları düzenler. Öğrencilere acil durumlarda nereye sığınacaklarını, ne zaman 112'yi arayacaklarını ve yetkililere nasıl bildirim yapacaklarını öğrenmeleri sağlanır.
- Sadece öğrencilere değil, aynı zamanda okul personeline de kriz durumlarına yanıt verme eğitimleri verilir. Personel, acil durum prosedürleri hakkında bilgilendirilir ve öğrenci güvenliğini sağlama konusunda gereken önlemleri alır. Ayrıca, iletişim ve kriz yönetimi becerileri de güçlendirilir.
- Okullarda kriz önleme çalışmaları, intihar, bağımlılık ve istismar gibi sorunları önlemek için çeşitli önlemler almayı içerir. TBM, OBM, Hayır Diyebilme Becerisi, Psikolojik Sağlık, İletişim Becerileri gibi konularda öğrencilere yönelik faaliyetler gerçekleştirilir.
- Okullar, kriz durumlarında hızlı ve etkili iletişim sağlamak için iletişim planları oluşturur. Velilere nasıl bilgi verileceği ve kimler tarafından verileceği önceden belirlenir.
- Acil durumlarda hastaneden okula bilgi akışı sağlanması için bir personel dönem başı toplantısında görevlendirilir.

## Kriz Müdahale

- Kriz anında, öğrencilerin ve çalışanların güvenliği öncelikli olarak ele alınmalıdır. Öğrencilerin ve çalışanların güvenliğini sağlamak için krizin türüne bağlı olarak hızla ve etkili bir şekilde önlem alınır. Örneğin, bir yangın durumunda acil çıkışa yönlendirme yapmak veya güvenli bir yere sığınma sağlamak.
- Durum hızla yetkililere bildirilir. Okul yönetici veya okul polisine durumu iletmek ve acil yardım talep etmek önemlidir. Eğer suç, intihar, ihmal, istismar veya öğrenci güvenliğini tehdit eden başka bir durum varsa ilgili kurumlara bildirimde bulunulur.
- Öğrencileri ve çalışanları sakin ve güvende tutmak için uygun güvenlik önlemleri alınır. Öğrencileri acil durum prosedürleri hakkında bilgilendirilir. Personelin de kriz durumunda nasıl tepki vereceğini bilmesi önemlidir.
- Travmatik bir yaşantı durumunda okul kapılarının güvenliği ve okula giren çıkanın kontrolü sağlanır.
- Gerekli durumlarda öğrencilerin okuldan ayrılması sağlanır. Bu işlem için önceden velilere gerekli bilgiler önceden verilir. (SMS sistemi üzerinden gibi)
- Yaşanan travmatik olayın niteliğine göre bilgi kirliliğinin önüne geçmek adına, okul çıkışına bilgi çıkışını önleyerek, çalışanlara gerekli uyarılar yapılır.
- Gerekli durumlarda ilkyardım eğitime sahip personel tarafından ilk yardım uygulanır.
- Yaşanan travma/olaya ilişkin öğrencilere ve okul personeline bilgi verilir, ayrıntıya girilmez. Yeni bilgiler ulaştıkça açıklamalar yapılacağı söylenir. Sadece doğrular ve gerçekler bilgi olarak verilir; yorumdan kaçınılır, ayrıntıya girilmez. Yeni bilgiler ulaştıkça açıklamalar yapılacağı söylenir. Sadece doğrular ve gerçekler bilgi olarak verilir; yorumdan kaçınılır.
- Okul müdürlüğü tarafından "Bilgi Notu" hazırlanarak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne gönderilir.
- Okul Ekibi tarafından travma/kriz durumunun hemen ardından ayrıntılı bilgi edinmek amacıyla "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu" (EK-1)doldurulur.
- Okul Ekibi tarafından travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında "Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu" (EK-2) doldurularak ilçe ekibinden destek talep edilir. Gerekli durumlarda ilçe ekibi ile işbirliği yapılır.

## Kriz Sonrası

- Olaydan/travmadan en çok etkilenen öğrenci, çalışan ve velinin tespiti gerçekleştirilir. Gerekli müdahale yapılır ve sağlık kuruluşlarına yönlendirilir.
- Zorlu yaşam olaylarına maruz kalmış bireylere psikolojik destek sağlanır.
- Olaydan etkilenmiş olanlara yardımcı olabilecek kurum, kuruluş ve kaynakların listesi yapılır, dağıtılır ve öğretmenler odasına asılır. Öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik pano düzenlemesi yapılır.



# Ekip

Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Müdahale Ekiplerinden profesyonel, ileri düzey bir destek beklenmez. Ekiplerin görevleri okul güvenliğini sağlamak, olayı kontrol altına almak, üst mercilere bilgi vermek, gerekiyorsa kolluk, adli mercilerden, ilk yardım birimlerinden, sağlık birimlerinden, itfaiyeden, belediyelerden yardım istemek, gerekiyorsa ilgili destek talep formları doldurularak il/ilçe psikososyal koruma, önleme ve müdahale ekibinden destek talep etmek en önemli görevlerindendir.

Psikososyal Müdahale Hizmetleri Okul Ekibi oluşturulduktan sonra üyelerin hazırlanan bir program doğrultusunda özel bir eğitimden geçmesi yaşanabilecek ani olaylara etkili müdahaleler için önemlidir. Önleyici eğitimler için ve psikososyal yardım gerektiren olaylar sonrasında Osmancık Rehberlik ve Araştırma Merkezi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Bölümü'nden destek talebinde bulunulabilir. Bu eğitimler önleyici çalışmalarda öncelik Psikososyal Müdahale Hizmetleri Okul Ekibi üyelerine verilir. Bu eğitimden sonra üyeler kendi okulundaki personeli eğitmekten sorumlu olurlar. Eğitim psikososyal müdahale için son derece önemli bir konudur.



# İntihar

Tanım olarak intihar, bir kimsenin kendi hayatına kasıtlı olarak son vermesi eylemidir. (Karthrick&Barwa,2017).

İntihar girişimi ise, kişisel girişimle ve örtük ya da açık bir biçimde kendi yaşamına son verme niyeti taşıyan, ölümlle sonuçlanmayan bir eylemdir.

İntihar (özkiyim) eylemi özellikle ergenlik döneminde görülme oranı giderek artmakta olduğundan, üzerinde fazlaca durulması gereken önemli medikal ve sosyal bir problemdir (Gökçe, 2014).

Dünya Sağlık Örgütü raporuna göre, 15-29 yaş arası kişilerin ölüm nedenleri arasında intihar dünya genelinde ikinci sırada yer almaktadır. İntihar girişimleri ile ilgili net bir sayıya ulaşmak mümkün olmamakla birlikte, bir intihara karşılık en az 20 intihar girişimi olduğuna dair göstergeler bulunmaktadır (WHO,2014). TÜİK 2018 istatistiklerine göre tamamlanmış intiharlarda erkeklerin kadınlara göre 3,10 katı fazla olduğu görülmektedir.

TÜİK verilerine göre, 2019 yılında 15 yaş altı 63 çocuk, 15-17 yaş arası 169 ergen intihar etmiştir. Her iki yaş aralığında da erkek çocukların oranı kız çocuklardan yüksektir (TÜİK,2020). İntiharla ilgili ülkemizdeki rakamlara baktığımızda dikkat çekici noktalardan biri, en düşük ve en yüksek intihar oranının olduğu yaş aralıklarının 0-15 ve 15-24 olmasıdır. Bunun yanı sıra kadınlarda intihar girişimi sayısı daha yüksek olmakla birlikte, erkeklerde ölümlle sonuçlanan intihar eylemi sayısı daha yüksektir.

İntihar, oldukça karmaşık, pek çok faktörün karıştığı zorlayıcı bir olaydır. Bu nedenle, her ne kadar intiharın yordanmasına yönelik pek çok faktörün ele alındığı kapsamlı araştırmalar bulunsa da bu konuda **öngörülebilir bulunabilmek son derece zordur.**

Yine de intiharı önlemek veya bir bölgede yaygınlaşma eğiliminde olan intihar olaylarına yönelik psikolojik veya psikososyal bağlamda yapılabilecek müdahaleler vardır.

İntiharın önlenebilirliği adına risk faktörlerini ve belirtileri gözden geçirmek, öğretmenlerin ruhsal bozukluklar hakkında temel bilgilere sahip olması, risk haritalarının oluşturulması, öğrencilerin zorlayıcı yaşam olaylarının yakından takip edilmesi gibi çalışmalar önemlidir.

## **RİSK FAKTÖRLERİ**

İntihar literatürüne kapsamlı bir şekilde bakıldığında öne çıkan risk faktörleri şunlardır:

- Önceden intihar girişimleri
- Sosyal yalıtılmışlık
- Fiziksel hastalıklar
- İşsizlik
- Aile içi çatışmalar
- İntiharı özendiren film, oyun
- Ruhsal hastalıklar
- İntihara tanıklık etme
- İstismara maruz kalma
- Dürtüsellik
- Ailede intihar geçmişi
- Bağımlılık

Okul psikolojik danışmanları ve öğretmenler bu tür risk faktörlerini göz önünde bulundurmalıdır ve önleyici çalışmalar koordine bir şekilde gerçekleştirmelidir. Okul psikolojik danışmanı olmayan okullar uzmanlık gerektiren çalışmalarda Osmancık Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nden çalışma talebinde bulunabilir.

# İntihar

## Fiziksel ve Güvenlik Önlemlerini Alınır.

- Olaya veya olay yerine mümkün olduğunca az öğrencinin tanık olması sağlanmalıdır. Olay yeri ve kişiye hiçbir müdahale yapılmaz. Olay yeri güvenlik çemberine alınır. Herkesin olay yeri ve çevresinden uzak tutulması, okulun büyüklüğüne ve okul çevresinin özelliklerine göre kaotik bir durum oluşmayacak ise okulun tahliye edilmesi, bu mümkün değil ise öğrencilerin öğretmenler gözetiminde sınıflarında tutulmaları sağlanır.

## Acil Durum Ekiplerini Aranır.

- 112 aranır. İlgili birimlere (sağlık, emniyet) haber verilir. Eş zamanlı olarak öğrencinin velisi bilgilendirilir.

## Olay Hakkında İlgili Üst Kurum Bilgilendirmesini Yapılır.

- Okul yönetimi tutanağı ve süreci anlattığı yazı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne 'Gizlilik' ibaresiyle ivedi ve elden ulaştırılır.
- Okul Ekibi 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu'nu (EK-1) doldurur. Gerekli durumlarda Destek Talep Formu'nu (EK-2) doldurarak il/ilçe ekibinden destek talep eder.

## Olay Hakkında Öğretmen, Öğrenci, Personel ve Veli Bilgilendirmesi Yapılır.

- Olayla ilgili bilgilendirme yurtlarda ve okulda tüm öğrencilere mümkünse aynı ders saatinde yapılmalı ve olay hakkında basit, net ve doğru bilgi verilmelidir. Ölümle ilgili bilgiler paylaşılırken, intihar yöntemi hakkındaki ayrıntıları açıklamaktan kaçınılmalıdır. Adli süreç devam ediyorsa "intihar" kavramı açıklama yaparken kullanılmamalıdır. Sürece ilişkin edinilen yeni bilgilerin okul yönetimi tarafından paylaşılacağı duyurulur.

## Gerekli Durumlarda Sevk Yapılır.

- Ölen öğrencinin yakın arkadaşları ve etkilenme düzeyi yüksek öğrenciler için ihtiyaç halinde destek alabilmeleri için gerekli sağlık kurumlarına yönlendirme yapılır.

## Tüm Öğretmenlere 'Trauma Sonrası Stres Bozukluğu Bilgilendirmesi' Yapılır Ve Müdahale Gereken Öğrencilerin Tespit edilmesi için Gerekli Bilgiler Verilir.

- Trauma Sonrası Stres Bozukluğu bilgilendirmesi sırasında krizden etkilenme düzeyi yüksek, öncelikli ve bireysel müdahale gerektiren öğrencilerin tespit edilebilmesi için gözlem yapılır ve bu bilgi Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ile paylaşılır.

## Psikososyal Çalışmalar Gerçekleştirilir.

- Psikososyal Güçlendirici Destek Programı İntihar Travması Güçlendirici Etkinlikleri ile Psikososyal Destek İntihar Grup Psiko eğitim Programları Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışman ve/veya İlçe Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi tarafından öğrencilere uygulanır. Çalışma Raporu (EK-3) doldurularak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.
- Psikososyal Destek İntihar Bireysel Psiko eğitim Programları intiharı tamamlanmayan öğrencinin okula dönüşü ile birlikte uygulanır.

## İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları Yapılır.

- Okul tarafından öğrenci için bir cenaze organizasyonu yapılmaz; isteyen öğrencilere, ancak velileri ile birlikte törene katılabilecekleri söylenir.
- İntiharın kahramanca, özendirici ve model alınabilecek bir davranış gibi gösterilmemesi için önlemler alınır.
- İntiharı tamamlanmamış öğrenci okula dönüşüyle birlikte mutlaka psikiyatri servisine yönlendirilmeli ve aile bilgilendirilmelidir.
- İzleme Formu (EK-4) doldurularak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilir.

## Okul Dışı İntihar ve İntihar Düşüncesi

- İntihar okul dışında gerçekleşmiş ise bilgi paylaşımında ailenin onayı gerekir. Ailenin kararına göre bilgilendirme yapılır.
- İntihar düşüncesinin ifade edildiği durumlarda önlemler alınır.
- İntihar düşüncesinin ifade edildiği durumlarda bilgi idare ve psikolojik danışmanla paylaşılır. Psikolojik danışman öğrenciyle görüşerek yardımcı olmaya çalışır.
- Öğrencinin velisi okula davet edilir. Durumla ilgili bilgilendirme idare ve psikolojik danışman işbirliğinde gerçekleştirilir.
- Yapılan bilgilendirmeye veli aile bilgilendirme formunu imzalar.
- Eğer veli okula gelmezse/gelemezse telefon görüşmesinin olduğuna dair bir kayıt tutulmalı ve veliye de bilgi verilmelidir.
- İntihar düşüncesi ifade edilmiş ve hiçbir girişim söz konusu değil ise dahi sağlık kuruluşuna gerekli yönlendirmeler yapılır. Sağlık kuruluşuna yönlendirme formu kapalı zarf içerisinde veliye elden teslim edilir.
- İşlemler sonrası öğrenci yakından takip edilir ve aileyle iletişim hali sürdürülür.



# Ölüm-Yas

Kayıp ve yas aslında birbirinin içine geçmiş süreçler olarak tanımlanabilir. Ölüm evrensel bir olaydır. Geride kalanlarda yarattığı çaresizlikle birlikte gelen en büyük kayıptır. Ölüm yoluyla kayıptan söz edildiğinde yas ve üzüntü çok farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Yas, matem sürecini de içine alan duygulanımdır. Yas, "bizim için çok fazla önemi olan birisini sonsuza dek kaybettiğimizde hissettiğimiz üzüntüden doğan duygular" olarak tanımlanabilir.

Kayıp sonrası yaşanan üzüntü (Bereavement), bireyin kayıp nedeniyle yaşadığı duygusal sıkıntı durumudur. Yas (Grief) ise, üzüntüyü de içine alan içsel ve dışsal tepkileri kapsayan bir süreçtir. Yas tepkileri; uyku, yeme sorunları, psikosomatik arazlar gibi fiziksel, kızgınlık, öfke, suçluluk, endişe vb. gibi duygusal ve diğer aile üyelerinin bakımı, arkadaş ve akrabalarla olan ilişkilerin sürüp sürmemesi gibi sosyal tepki biçimlerinde kendisini gösterebilir. Üzüntü ve yas süreci, kaybedilen kişiyle olan ilişkilere, kaybın yaşandığı ortama ve kişiye olan bağlılığa göre değişmektedir.

## Yas Süreci

Yastan doğan acılardan dolayı bireylerin duygusal tepkilerinde bir takım farklılıklar oluşabilir. Sıklıkla verilen tepkiler arasında :

- Şok : " Bu gerçek olamaz",
- İnkâr : " Haber yanlış olmalı"
- Kızgınlık : " Niçin o, bir başkası değil"
- Suçluluk : " Hamileliğimde niye sigara içtim"
- Korku : "Ya diğer çocuklarıma bir şey olursa"
- Tükenmişlik, depresyon, konfüzyon ve pazarlık etme: "Bir mucize olsaydı" şeklinde ifadelere rastlanabilir.

Yas sürecinin tamamlanmasıyla birey bazı değişikliklere uğramaktadır. Kişinin hissettikleri ve yaşadıkları; şimdi ve gelecek kavramlarına ilişkin algılamalarını ve yaşam biçimini yeniden düzenlemesini sağlar.

Çözümlemiş yas; bireyin acı çekmeksizin kaybettiği kişiyi hatırlayabilmesidir. Bireyin yas sürecinin tamamlanması; kayıp gerçeğiyle yüzleşmek ve kişinin yokluğunu anlamak, bu gerçeğin acısıyla yaşayabilmek, yaşamında kayıp kişinin yokluğuna uyum sağlamak ve yeni yaşam biçimi oluşturarak yeni duygusal bağlar kurabilme aşamalarını içermektedir.

Yaşanan kayba uyum sağlama 4 süreci kapsamaktadır. Bunlar:

- 1) Kayıp gerçeğini kabullenmek,
- 2) Yastan doğan fizik ve duygusal acı ile çalışmak,
- 3) Ölen kişinin özlemediği bir çevreye uyum sağlamak,
- 4) Ölen kişinin yerini duygusal olarak tayin etme ve bu duyguyla yaşamaya devam etmek.

Yas tutan birey zorunlu olan bu süreçleri tamamladığı takdirde matemün üstesinden gelebilmiştir.

Çoğu bireyde kayıp sonrası ortaya çıkan yas tepkileri, bireyleri günlük yaşamlarından alıkoyarak anormal şeyler yaşadıkları duygusuna kapılmalarına neden olabilmektedir. Psikolojik danışmanın, normal yas tepkileri konusunda bilgilendirme yapması ve tepkilerinin normalleşmesine yardımcı olması gerekir.

- Bilgi kirliliğine yol açmamak için en kısa sürede, tüm okul personelinin katılacağı, olayla ilgili net ve doğru bilginin verileceği bir bilgilendirme toplantısının yapılması sağlanmalıdır.
- Ölüm durumunda taziyelerinizi sunmak, cenaze töreninin detaylarını öğrenmek, okulun yapabileceklerini ve diğer öğrencilere hangi bilgilerin verileceğini sormak üzere vefat eden öğrencinin ailesi ile iletişime geçilmelidir.



# Ölüm-Yas

- Bir ölüm olayının yaşandığı durumlarda bilgilendirme, tüm öğrencilere mümkünse aynı zamanda (yurtlarda ya da okulda ilk ders saatlerinde) yapılmalıdır.
- Öğrencilere olay hakkında basit, net ve doğru bilgi verilmelidir. Bir ölüm söz konusu ise, olayın ertesi günü yapılacak sabah töreninde okul idaresi, ölümle ilgi duygularını basit ve diğer öğrencilerin duygu dünyasını dikkate alarak ifade etmelidir.
- Haber açık, doğrudan ve zihinsel hazırlığa olanak tanıyacak biçimde verilmelidir. Örneğin “Sizi üzecek bir haber vereceğim.”
- Öğrencilerin, ölen arkadaşları için okulun bir bölümünde anma amaçlı köşe oluşturmasına ya da anma töreni yapmasına izin verilmeli, ancak süreye ve paylaşımların içeriğine dikkat edilmelidir.
- Haber iletildikten sonra öğrencilerle birlikte kalınması ve öğrencilerin duygu ve düşüncelerini ifade etmesine olanak sağlanması uygundur. Öğretmenin yorum yapmadan ve yargılamadan kendi duygularını paylaşması; öğrencilerin de duygularını paylaşmalarına izin vermesi uygun olur. Nasihatler vermekten, hızlı çözümler önermekten ve “her şey düzelecek, zaman her şeyi halleder vb.” gibi ifadelerden kaçınılmalıdır.
- Ölüm nedeni intihar ise “anma köşesi” ya da “anı defteri” oluşturulmamalı, ancak diğer öğrenciler tarafından bu konuda gelen yoğun talepler var ise 3 günü geçmeyecek biçimde öğrencilerin duygularını yazılı olarak ifade etmelerine (mektup vb.) olanak sağlanmalıdır.
- Paylaşımların içeriğinin rehberlik öğretmeni tarafından her gün kontrol edilmesi sağlanmalı ve dikkat çeken durumlar için gerekirse gözlem ve bireysel görüşmeler yapılmalıdır.
- Ölüm nedeni intihar ise, cenaze törenine katılmak isteyen öğrencilere, ancak velileri ile birlikte törene katılabilecekleri söylenmelidir. İntihar durumunda gerçekleşen ölümlerde okul tarafından öğrenciler için toplu bir cenaze organizasyonu yapılmamalıdır.
- Ölüm nedeni bir intihar ise, intiharın kahramanca, özendirici ve model alınabilecek bir davranış gibi gösterilmemesi için önlemler alınmalıdır.
- Öğrencinin bir yakınına kaybetmesi durumunda öğretmenin, öğrenciye eve kadar veya ailenin kaldığı yere kadar eşlik etmesi uygundur. Öğrencinin veya ailenin izniyle sınıfın geri kalanı olaydan haberdar edilmelidir.
- Çocuklar buldukları gelişim dönemlerinden dolayı ölümden ve olanlardan kendilerini sorumlu tutabilirler; böyle bir durumla karşılaşıldığında, çocuklara gelişen olayların, onların düşündükleri, söyledikleri ya da yaptıklarından kaynaklanmadığı vurgulanmalı ve bu noktayı anladıklarından emin olunmalıdır.
- Öğrenciler ihtiyaç duyduklarında yardım isteme davranışlarında bulunmaları için teşvik edilmelidir.
- Okulda yaşanan ölüm olayı; bir kişinin ya da grubun bilmeden ya da bilinçli yaptığı bir davranış sonucunda gerçekleşmiş olabilir. Diğer öğrencilerin ya da personelin sorumlulara karşı gösterdiği tepkilerle ikinci bir krizin yaşanmaması amacıyla önlemler alınmalıdır. Durum kolluk kuvvetlerine haber verilmelidir. Tarafli açıklamalardan ve öfkeli söylemlerden uzak durulmalıdır.
- Vefat sonrası öğretmen tarafından aile ziyareti yapılması aile için destekleyicidir.
- Yas kronikse ve çocuğun/öğrencinin gündelik işlevselliğini etkiliyor ise ve/veya depresyon, kaygı ve yeme bozukluğu ya da özkıyım düşünceleri gibi diğer ruh sağlığı sorunları ile seyrediyorsa, madde kullanımı ya da kendine zarar verme gibi olumsuz başa çıkma yöntemleri kullanılıyorsa bu çocuğun mutlaka çocuk ve ergen psikiyatristi tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir.

“ Yas tepkileri kişiden kişiye farklılık gösterebilir. Bireysel, çevresel ve kültürel farklılıklar yas tutma biçim ve sürecinin insandan insana değişkenlik göstermesine neden olur. Öğrencilere yas sürecinde parmak izi kadar kişiye özel olduğunun altı çizilmelidir. ”

# İhmal

İhmal çocuğun gelişim dönemi ile uyumlu temel gereksinimlerinin sağlanmamasıdır. İhmalin birçok tipi vardır. Fiziksel ihmal, duygusal ihmal, eğitim ihmali ve tıbbi ihmal gibi tipler en sık karşılaşılan ihmal tipleridir;

## 1.Fiziksel İhmal

Bakım verenin çocuğun yaşamı için gerekli yeme-içme/beslenme, giyinme, sağlık bakımı, uyku, temizlik/banyo gibi fiziksel gereksinimlerini karşılamamasıdır. Çocuğun tırnaklarının kesilmemesi, bir hafta boyunca banyo ihtiyacının giderilmemesi, giysilerinin, ayakkabılarının mevsimine uygun olmaması, ihtiyacı olan gıdanın verilmemesi vb. fiziksel ihmale örnektir.

## 2.Psikolojik veya Duygusal İhmal

Çocuğa gerekli ilginin ve desteğin verilmeyerek duygusal ve bilişsel sorunlara veya gerilemelere yol açılmasıdır. Bu ihmal türünde çocuğun sevdiğini ve değerli olduğunu hissedememesi söz konusudur. Aileler sosyokültürel gerekçelerle kız-erkek çocuğu ayrımı yapıyor olabilirler ve buna bağlı olarak kız çocuğuna sevgilerini göstermeyerek duygusal ihmalde bulunuyor olabilirler. Çocuğa bakmakla yükümlü kimselerin çocuğun ihtiyacı olduğunda yanında olmaması, çocuğun sorunlarını dinlememesi, sorunların çözümü için herhangi bir çaba harcamaması da duygusal ihmal olarak değerlendirilir.

## 3.Eğitim İhmali

Çocuğun gelişim dönemi ile uyumlu eğitimsel ihtiyaçlarının karşılanmamasıdır. Çocuğun okula gönderilmemesi, sürekli devamsızlık yapmasına izin verilmesi, özel eğitim ihtiyaçlarına dikkat edilmemesi eğitimsel ihmal davranışlarıdır.

## 4.Tıbbi İhmal

Çocuğun ruhsal ve/veya fizyolojik yönden tıbbi ihtiyaçlarının giderilmemesidir. Çocuğun sağlık bakımının (örn., aşılarının) yaptırılmaması, hasta iken kontrole götürülmemesi, ilaçlarının verilmemesi veya tehlikeli durumlara maruz kalmasına yol açarak tıbbi sorunlar yaşaması bu ihmal türüne örnektir. Ayrıca, çocuklar gerekli tıbbi bakımları yapılmayarak doğum öncesi dönemde de ihmale maruz kalabilir. Annenin hamilelikte beslenmesine dikkat etmemesi, alkol, uyuşturucu ya da sigara kullanmaya devam etmesi doğacak bebeğin sağlığını riske atacak ihmale örnek olarak gösterilebilir.

Aşağıdaki duygusal, davranışsal ve sosyal belirtilerin varlığında ihmal düşünülmelidir:

- Bakım verenin çocuğa barınak, yemek, gözetim, tıbbi ilgi, eğitim yada sosyal destek sağlamada yetersiz olması
- Bakım verenin, çocuğun sosyal ve psikolojik gelişimini desteklememesi
- Çocuğun ruh hâlinde ve/veya duygularında belirgin bir değişim (Depresyon, kaygı ve sinirlilik gibi)
- Çocuğun yaşına uygun olmayan şekilde parmak emme, yatak ıslatma, ebeveynlere bağımlılık gibi davranışlar sergilemesi
- Büyüme ve gelişmesinin duraklaması ya da gerilemesi

İhmalin istismarın ilk adımı ve çok önemli bir unsuru olduğu, öğretmenin ve çocuğun vasisi konumundaki görevlilerce unutmamalıdır. İhmal konusu değerlendirilirken, istismar olasılığı da daima göz önünde bulundurulmalıdır.

# İhmal

- Okul risk haritasında ihmal edilebileceği riski tespit edilen öğrencilerin gözlenmesi, şube öğretmenler kurulu gibi kurullarda bilgi alınmalıdır.
- İhmal edildiği gözlenen öğrenci ile bireysel görüşme yapılmalıdır.
- Öğrenciyi yakından değerlendirebilecek sınıf/şube rehber öğretmenleri ve okul yönetiminden öğrenci hakkında ayrıntılı bilgi alınması ve ihmal olduğu düşünülen konuların yazıldığı rapor ya da tutanak düzenlenmelidir.
- Öğrencinin ev ziyaretleri ya da ailesi ile okulda görüşme yapılarak sosyoekonomik durumu hakkında bilgi alınmalıdır.
- İhmalin sebepleri değerlendirilerek aileye yardım almaları gerekliliği ve ihmal edilmenin gelecekteki sakıncaları anlatılarak, rehberlik edilmelidir.
- İhmalin sebepleri doğrultusunda öğrenciyi sağlık kuruluşlarına ve gerektiğinde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na (ASHB) bağlı ilçe müdürlüklerine bildirilmek üzere okul yönetimine bilgi verilmelidir.
- Maddi yoksunluk durumlarında aile valilik, kaymakamlık, belediye ve ASHB gibi ilgili kurumlara yönlendirilmelidir.
- Türk Medeni Kanunu (TMK), Çocuğun bir kişi olarak toplum içindeki statüsü Medeni Kanunla belirlenir. (4271 Sayılı TMK m: 346 -347-348)
- Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), CMK'ya göre tutuklama ve tutuklu yargılanma için belli koşulların oluşması gerekmektedir (m:100, 102,103)
- Türk Ceza Kanunu (TCK), Türk Ceza Kanununda çocuğu yaş ve suça sürüklenmenin niteliğine göre farklı değerlendirilerek, yetişkinlerden farklı biçimde korunmaktadır. (m: 228- 233).

İhmal; çocukların fiziksel sağlığına olumsuz etkisi ve hayati sorunlara yol açmasının yanı sıra çeşitli ruhsal ve sosyal sorunlara da neden olmaktadır. Örneğin, ihmal mağduru bir çocuğun okul terki riski daha fazla olduğu gibi suç işleme riski de artmakta, sosyoekonomik yönden de ülke ekonomisinde çeşitli kayıplara yol açmaktadır. Bu sebeple ihmal sadece bireysel bir sorun değil, toplumsal bir sorundur. İhmal sonrası çocuklarda en çok görülen ruhsal sorunların bazıları; kaygı bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon, davranım bozukluğu, kendini yaralama, özkıyım girişiminde bulunma ile suç işleme oranında artıştır.

Çocuğun maruz kaldığı ihmal türüne göre örneğin, çocuk zorunlu eğitime gönderilmemiş ve eğitimsel ihmale maruz kalmış ise eğitim ve sağlık tedbir kararlarıyla desteklenebilir.

“ Çocuk Koruma Kanuna göre adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu bildirmekle yükümlüdür. ”

# Çocuk Cinsel İstismarı

5237 sayılı Türk Ceza Kanununun (TCK) 6/1-c maddesi uyarınca 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun (ÇKK) 3/1-a maddesi uyarınca daha erken yaşta ergin olsa bile, 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. Bu iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde; 18 yaşını doldurmamış her insan çocuk sayılmıştır. Kişi 18 yaşından önce ergin (reşit) olsa da çocuk sayılmaya devam edecektir. Bu anlamda; 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun (TMK) 11. maddesinde erginlik (reşitlik) yaşı 18 olarak kabul edilmiş, 12. maddesinde 15 yaşını doldurmuş kişinin anne ve babasının rızası ile ve mahkemenin onayı ile ergin kılınabileceği kabul edilmiş, yine 16 yaşını doldurmuş kişinin hakim kararı ile, 17 yaşını doldurmuş kişinin ise anne ve babasının rızası ile evlenebileceği kabul edilerek evlenmenin kişiyi ergin kılacağı belirlenmiş ise de, bu durumlarda dahi ergin kılınan kişinin çocuk olma hali devam edecektir. 16 yaşında evlenmiş ve bu nedenle ergin sayılmış kişi ile 15 yaşında yargısal karar ile ergin kılınmış kişi TCK ve ÇKK bakımından çocuk olmaya devam edecektir.

Çocuğun beden veya ruh sağlığına zarar veren, zarar verme riski taşıyan, fiziksel, duygusal, zihinsel veya cinsel gelişimini olumsuz etkileyen, kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar verici olan, kaza dışı ve önlenemez bir davranışa maruz kalması çocuğa karşı kötü muamele ya da çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır. Kötü muamelenin fiziksel, cinsel ve duygusal istismar ile ihmal olmak üzere dört farklı boyutu vardır.

- Fiziksel İstismar: Çocuğa karşı; sağlığına, yaşamına, gelişimine veya onuruna zarar veren ya da zarar verebilme olasılığı yüksek, kasıtlı fiziksel güç kullanılmasıdır.
- Cinsel İstismar: Çocuğun tam olarak anlayamadığı, onay vermesinin mümkün olamayacağı, gelişimsel olarak hazır olmadığı ya da toplumun yasalarına, sosyal normlarına aykırı olacak şekilde bir cinsel etkinliğe dahil edilmesidir.
- Duygusal İstismar: Ebeveyn ya da çocuğa bakan kişinin davranışları ya da sözleriyle çocuğun ruh sağlığını bozacak etkide bulunması ve çocuğun bu nedenle büyüme gelişme ve ruh sağlığı açısından genetik kapasitesine ulaşmasının engellenmesidir. Bu durum bir süreç içinde, pek çok defalar tekrarlanabileceği gibi, tek bir seferde de gerçekleşebilir.
- İhmal: Çocuğa bakmakla yükümlü kimselerin; çocuğun beslenme, giyinme, barınma, eğitim, sağlık, dış sağlığı ve sevgi gibi temel gereksinimlerini karşılamada ihmal göstermesi, çocuğun beden ve ruh sağlığının veya bedensel, duygusal, sosyal ya da ahlaki gelişiminin engellenmesidir.

İhmal durumunda yapılması gereken bir davranışın yerine getirilmemesinden dolayı çocuğun zarar görmesi, istismarda ise yapılmaması gereken bir davranışın yapılmasından dolayı çocuğun zarar görmesi söz konusudur. Buna göre ihmal pasif bir eylemken; istismar aktif bir eylemdir. Birinde yapmamaktan dolayı zarar verme söz konusuken diğesinde yapmaktan dolayı zarar verme söz konusudur.





# Çocuk Cinsel İstismarı

Hukuk kurallarına ve toplumun sosyal normlarına aykırı bir şekilde çocuğun zorla veya kandırılarak, bilgisi/isteği olsun veya olmasın gelişimsel olarak hazır olmadığı cinsel bir aktivitede kullanılmasıdır.

Bir cinsel istismar davranışı temas içerebileceği gibi dokunma olmadan da gerçekleşebilir.

Dokunma içeren ve içermeyen cinsel istismar davranışlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

Dokunma içeren cinsel istismar davranışları:

- Çocuğun vücudunun herhangi bir bölgesine cinsel amaçlı dokunulması (örn., öpme, okşama, vurma, ısırma vb.)
- Cinsel penetrasyona maruz kalması
- Çocuğu cinsel sömürde kullanması
- Çocuğun istismarcıya veya başka bir kişiye/çocuğa cinsel amaçlı dokunmaya zorlanmasıdır.

Dokunma içermeyen cinsel istismar davranışları:

- Çocukla çevrimiçi, yüz yüze veya telefonda cinsel içerikli sohbet edilmesi veya mesajlaşılması
- Çocuğa çevrimiçi, yüz yüze veya telefonda sözlü cinsel tacizde bulunulması (örn., cinsel hakaret, teklif veya şakalaşma vb.)
- Çevrimiçi, yüz yüze veya telefonda cinsel amaçlı çocuğun görüntü kaydının (fotoğraf, video) çekilmesi ve/veya bunların çocuktan istenmesi
- Çocuğun fotoğraf vb. görüntülerinin pornografik amaçlı kullanılması
- Çevrimiçi veya yüz yüze cinsel tatmin amaçlı çocuğun izlenmesi (röntgencilik)
- Çevrimiçi veya yüz yüze çocuğun cinsel uyarıcılara/görüntülere (örn., teşhircilik, pornografik video, fotoğraf vb. materyalleri veya yaşanan bir cinsel aktiviteyi çocuğa gösterme) maruz bırakılmasıdır.

Çocuğa karşı işlenen cinsel istismar, Türk Ceza Kanunu'nun Altıncı Bölüm Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar altında 103. maddesinde tanımlanmıştır:

## Çocukların Cinsel İstismarı

Madde 103- (Değişik: 18/6/2014-6545/59 md.)39 (1) (Yeniden düzenlenen birinci ve ikinci cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (Ek cümle: 24/11/2016-6763/13 md.) Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza, istismar durumunda on yıldan, sarkıntılık durumunda beş yıldan az olamaz. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun, velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır.

Cinsel istismar deyiminden;

a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar, anlaşılır.

Türk Ceza Kanunu madde 279'a göre Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya gecikme gösteren kamu görevlisi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

# Çocuk Cinsel İstismarı

- **Fiziksel ve Güvenlik Önlemlerini Alınır.**

Olay okulda yaşanmışsa; İstismara uğrayan çocuğun ve istismarcının güvenliği sağlanır. Mağdur istismar ortamından ve istismarcıdan uzaklaştırılır.

İstismar okulda ve öğrenciler arasında gerçekleşmiş ise, çocukların aileleri, okula görüşmeye aynı anda çağrılmamalıdır.

- **Beyanları Tutanak Haline Getirilir ve Bildirimde Bulunulur.**

Olayın ne zaman ve nerede (okul içinde ya da dışında) yaşandığı fark etmeksizin; çocuğun beyanı esas kabul edilerek doğruluğu sorgulanmaz.

İstismar durumunda öncelik, öğrenci mahremiyetini korumaktır. Bu sebeple gizlilik ilkesi çerçevesinde hareket edilmelidir.

Görüşmeyi okulda varsa Rehber Öğretmen yoksa çocuğa en yakın öğretmen gerçekleştirmeli ve **tek kişi olarak ayrı bir odada** görüşmelidir.

Bu bilginin ona yardım edebilecek kişilerle paylaşılacağını belirtilir.

Çocuğun bir kez belirttiği ifadeleri tekrarlatılmaz. Travmayı tekrarlatacak sorular sorulmaz.

Çocuğa olayı arkadaşlarına anlatmaması konusunda bilgi verilir.

Adli süreç başladığında çocuğa kendisinin mahkemede dinleneceğini ve bu süreçte kendisinden olayı anlatmasının isteneceğini, adli sonuçların olabileceğini açıklanır.

Çocuğun olayı paylaştığı psikolojik danışman ya da öğretmen olayı çocuktan duyduğu şekliyle (birebir) tutanak haline getirerek; okul müdürlüğüne yazılı olarak bildirimde bulunur.

Türk Ceza Kanununun 279. maddesi gereğince bildirimler adli ve kolluk birimleriyle birlikte Aile ve Sosyal Hizmetler İlçe Müdürlüğü'ne olarak ivedi bir şekilde yüz yüze ya da telefon yoluyla yapılır. Bildirim sürecinde herhangi bir üst makama bildirme gerekliliği olmadığı gibi ailenin onayı aranmaz.

Çocuk, aile üyelerinin biri tarafından istismara uğramış ise, Aile ve Sosyal Hizmetler İlçe Müdürlüğü ile iletişim kurularak gerekli işlemler başlatılır.

- **Olay Hakkında İlgili Üst Kurum Bilgilendirmesini Yapılır.**

Okul yönetimi tutanağı ve süreci anlattığı yazı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne 'Gizlilik' ibaresiyle ivedi ve elden ulaştırılır.

Okul Psikososyal Koruma, Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Travma/kriz durumunda personel kapasitesi yetersiz kaldığında ve destek ihtiyacı ortaya çıktığında 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Destek Talep Formu'nu (EK-2) doldurarak il/ilçe ekibinden destek talep eder.

- **Eğer Olay Okul Genelinde Duyulduysa Kriz ile İlgili Bilgilendirme Çalışması Yapılır.**

Eğer olay okul genelinde duyulduysa bilgi kirliliğine yol açmamak için en kısa sürede, tüm okul personelinin katılacağı, olayla ilgili net ve doğru bilginin verileceği bir bilgilendirme toplantısının yapılması sağlanır.

Eğer olay okul genelinde duyulmadıysa bununla ilgili herhangi bir bilgilendirme çalışması yapılmamalı ve gizlilik sağlanarak yasal süreç tamamlanmalıdır. Kişinin mahremiyetinin korunması açısından olaydan haberdar olanlar doğru tespit edilmeli ve bilgilendirmenin yapılacağı kişiler, sınıflar, gruplar bu doğrultuda belirlenmelidir.

- **Kriz Sonrasında İhtiyaç Duyulan Çalışmaları Planlanır.**

Okul Ekibi 'Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Hizmetleri Gözlem Formu'nu (EK-1) doldurur.

Sınıflarda sınıf ve yaş düzeyine uygun olarak seçilen rehberlik etkinlik (kişisel sınırları koruma, hayır diyebilme gibi) çalışmaları yapılır.

İhtiyaç halinde lise düzeyinde haklar, sorumluluklar ve hukuki bilgilendirmeler yapılır.

Psikososyal Güçlendirici Destek Programı Cinsel İstismar Kitabındaki güçlendirici etkinlikler mağdur öğrenciye bireysel olarak uygulanır.

Psikososyal Destek Cinsel İstismar Psiko eğitim Programı mağdur öğrenciye bireysel olarak uygulanır.

Yapılan çalışmalar sırasında krizden etkilenme düzeyi yüksek, öncelikli ve bireysel müdahale gerektiren öğrencilerin tespit edilebilmesi için gözlem yapılmalı ve bu bilgi Psikolojik Danışman/Rehber Öğretmen ile paylaşılmalıdır.

- **İzleme ve Değerlendirme Çalışmaları Yapılır.**

Okul Psikososyal Koruma Önleme ve Krize Müdahale Ekibi Okulda yaşanan travmaya yönelik Çalışma Raporu (EK-3) ve İzleme Formu (EK-4) doldurarak Okul Müdürlüğü aracılığıyla İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderir.

Mağdur çocuğun duygusal ve davranışsal bir çok sorun yaşayabilir. Klinik düzeyde müdahale gerektiren sorunlar için mutlaka çocuk ve ergen psikiyatristine yönlendirilmelidir.



# Suç ve Şiddet

Suç, bireyin toplumun içinde yürürlükte olan kurallara aykırı düşmesidir. Çocuğun yakalanması ya da yakalanmamasına, polisle başının derde girmesi ya da girmemesine bakmaksızın hayatı boyunca bir kez suç işlemesi, suç işleme eğilimi kapsamında değerlendirilir. Suç ve suçluluğu biyolojik, psikolojik ya da çevresel ve toplumsal etmenler ile açıklayan kuramlar bulunmaktadır. Genel eğilim suçlu davranışın, diğer insanlarla olan iletişim ve ilişki içerisinde öğrenildiği yönündedir. Suç içeren davranışın öğrenilmesinde birincil etken kişiler arası yakın ilişkilerdir. Ailede suç işleyen bir başka üyenin varlığı da genelde çocuğun risk altında olmasına yol açmaktadır. Suç işleminin başkaları üstünde üstünlük kurmak gibi bir ikincil kazancı da olduğundan tekrarlanma olasılığı yüksektir. Suç işlemeye yol açan etmenler şöyle sıralanabilir:

- Çocukların davranışlarını ve dürtülerini kontrol etmekte zorluk yaşaması ve düşünmeden hareket etmeleri
- Hayal kırıklığına karşı toleranslarının düşük olması ve bir engellenmeyle karşılaştıkları zaman bununla nasıl başa çıkacaklarını bilememeleri
- Sosyal becerilerinin zayıf olması ve sorunları ve çatışmaları çözmede, öfkelerini kontrol etmede ve iletişim kurmada problem yaşamaları
- Ailelerin çocukların eğitim yaşamının ihmal etmesi
- Ailenin çocuğa olan ilgisinin zayıflığı ve çocuğun yaşamını takip etmekte başarısız olması
- Ailenin tutarsız ve sert disiplin uygulamalarında bulunması
- Ailede iç çatışma olması, ev içinde şiddetin ve istismarın varlığı
- Çocuklarda madde kullanımı ve depresyon belirtileri olması bunların fiziksel ve ruhsal sağlıkları üstündeki kötü etkileri

## Okullarda Suçu Önlemek İçin Alınabilecek Önlemler

- Zamanında ve Etkili Öğrenci İzleme Sistemi

Okul personeli tarafından öğrencilerin davranışları yakından takip edilmeli ve olası sorunlar tespit edilmelidir.

İzleme sistemi, öğrencilerin sosyal ilişkilerini, akademik performansını, devamsızlık durumunu ve disiplin ihlallerini içermelidir. Bu şekilde sorunlu öğrencilerin erken tespit edilerek desteklenmesi sağlanabilir.

- Öğrencilere Eğitici ve Destekleyici Programlar Sunmak

Öğrencilerin suçla ilişkili risk faktörlerini anlamalarına ve onları önlemek için gereken becerileri geliştirmelerine yardımcı olacak programlar sunulmalıdır. Bunlar, öfke yönetimi, iletişim becerileri, problem çözme ve karar verme süreçlerini içeren eğitimler olabilir.

Okulda ayrıca zorbalık ve şiddetin önlenmesi gibi konulara odaklanan programlar da uygulanmalıdır.

- Disiplin Politikasının Açık ve Adaletli Olması

Okulların disiplin politikaları, öğrencilere eşit davranmayı, sıkı kuralları ve cezaları içermeli, ancak aynı zamanda öğrencilerin gelişimini destekleyici stratejileri içermelidir.

Disiplin cezalarının amacı düzeltici ve öğretici olmalıdır, sadece cezalandırmaya yönelik olmamalıdır.

Öğrencilere verilen cezaların adil ve tutarlı olması, bir suçun önlenmesinde etkili bir faktördür.

- Ebeveyn İşbirliği ve Destek

Ebeveynler, okul ile düzenli ve açık iletişim içinde olmalıdır.

Ebeveynlere, öğrencilerin akademik başarıları ve davranışları hakkında düzenli bilgiler sunulmalı ve okul etkinliklerine katılmaları teşvik edilmelidir.

Ebeveynlerin, çocuklarının disiplin ve davranış yönetimi konusunda sorumluluk almaları ve okulun politikalarına destek vermeleri önemlidir.

Yukarıda belirtilen önlemler, okullarda suçu önlemek ve öğrencilerin güvenliğini sağlamak için alınabilecek stratejilerdir. Bu önlemlerin, okul ortamının yüksek kalitede bir öğrenme ve gelişim ortamı sağlamasına yardımcı olması beklenir.

# Suç ve Şiddet

## Şiddet

Şiddetin tam bir tanımını yapmak çok kolay değildir. Şiddet davranışının içine sadece fiziksel içerikli şiddeti değil; sözel ve psikolojik tacizi de içeren davranışlar ile birine bilerek rahatsızlık veya fiziki olarak zarar vermek de almaktadır. Son bir yıl içerisinde fiziksel bir kavga içinde yer alma; yaşamı boyunca bir kez dahi bir silah taşıma veya ateşli silah dışındaki çakı, bıçak, jilet gibi kesici aletler taşımak da şiddet davranışı kapsamında değerlendirilmelidir. Şiddet içerikli davranışlar arasında öfke patlamaları, vurmak, tekmelemek, itmek, yaralamak, kavga etmek, başkaları ile ilgili tehditler savurmak ya da yaralamaya çalışmak, hayvanlara yönelik acımasız davranışlar, yangın çıkarmaya teşebbüs etmek ve eşyalara bilerek zarar vermek sayılabilir. Çocuklar okul öncesi dönemden başlayarak şiddet içerikli davranışlar sergileyebilirler. Bu nedenle risk faktörlerinin sinyallerini erken tanımak ve önleyici adımlar atmamak mümkün olabilmektedir.

## Güvenli Okul

Güvenli bir okul, eğitim-öğretim faaliyetlerinin korkudan, şiddetten ve endişeden arınmış, keyifli bir ortamda gerçekleştirilebileceği bir mekandır. Böyle bir ortam, her öğrencinin kendisini özen görmekte ve kabul edilmiş hissettiği bir eğitim iklimi sağlar. Güven ortamı oluşmuş okul; zorbalıktan uzak, davranış beklentilerinin açık bir şekilde ifade edildiği ve destekleyici ve özenli bir şekilde uygulandığı bir yerdir (Mabie, 2003).

Okul temelli şiddeti önleme programlarının en önemli boyutu olumlu okul iklimi yaratmaktır. (Pişkin ve Ark., 2011)

## Daha Güvenli Bir Okul Ortamı Oluşturma Sürecinde Öğretmenlere Dönük Öneriler

- Okul yönetimini bilgilendirin.
- Okula bazı öğrencilerin ateşli veya kesici aletlerle geldiklerine ilişkin bir duyum aldığınızda veya şiddete davetiye çıkaracak tehlikeli bir durum sezdiğinizde bu durumu mümkün olan en kısa zamanda sorumlu öğretmenler ve okul yönetimiyle paylaşın. Birlikte hareket edin.
- Şiddete varan olumsuz davranışları azaltabilmek için açık ve herkesin farkında olduğu sınıf kuralları belirleyin.
- Şiddete sıfır tolerans tanıyın.
- Türü ve gerekçesi ne olursa olsun hiçbir şekilde şiddete tolerans göstermeyin.
- Uyarı işaretlerine karşı tetikte olun.
- Potansiyel olarak tehlike sinyalleri veren öğrencilere yardım sunabilmeniz için öncelikle bu öğrencileri fark etmeniz gerekir.
- Şikâyetleri ciddiye alın: Öğrenci ya da velilerden zorbalık ya da şiddet konusunda şikâyetler geldiğinde, dikkatlice dinleyin, işi ciddiye alın ve gerekenleri ihmal etmeyin. Ayrıca bu öğrenci ve velileri yapılanlar konusunda bilgilendirin.

## Şiddet Davranışına Müdahalede Çözümleyici Adımlar Nasıl Olmalıdır?

- Şiddet davranışlarının analizini yapın. Çocuğun şiddet davranışı sergilemesine yol açan nedenleri tespit edin.
- Şiddet davranışının başka bir psikolojik rahatsızlığın sonucu olarak ortaya çıkıp çıkmadığını kontrol edin.
- Çocuğun sorunu nasıl algıladığını öğrenin.
- Duygularını tanımlamayı, ayırt etmeyi, onlar hakkında konuşmayı öğretin.
- Ailenin, çocuk şiddet içerikli davranışlar sergilediğinde ne gibi tepkiler verdiğini öğrenin. Aileyi bilgilendirin.
- Okula gelip gitmelerini ve çocuklarının davranışları ile ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlayın.
- Kimlerle arkadaşlık ettiğini, arkadaş grubunun özelliklerinin neler olduğunu sorun.
- Kendisine saygı gösterilmesi için, kendisinin de diğerlerine saygı göstermesini öğrenmesi gerektiğini vurgulayın.
- Şiddet kullanarak durumu halletmeye çalıştığı zamanlarda, haklı olsa bile nasıl haksız duruma düştüğünü kendisine hatırlatın. Benzerlikleri ve farklılıkları kabullenmeyi öğretin.
- Hayal kırıklıklarını, öfkelerini, eleştirileri kendini kaybetmeden, dövüşmeden açıklamasının yollarını anlatın.
- Kendisini diğer arkadaşlarının yerine koyarak şiddet uyguladığında diğerlerinin neler yaşadığı hakkında konuşun.
- Hatalarını kabul etmesinin ve uygun olduğunda özür dilemesinin ona bir şey kaybettirmeyeceğini gösterin.
- Sorun çözebilme becerilerini kazandırın.
- Grup çalışmasını öğrenmesi için sınıf içinde ya da spor faaliyetlerine katılmasını sağlayın.
- Diğerlerini affedebilmeyi öğretin. Okul performanslarını arttırmalarına yardım edin.
- Bir gruba ait olmanın önemini fark ettirin.
- Stresli sosyal ortamları analiz etme, rica etme ve reddetme becerilerini kullanabilmesi için canlandırmalar yapın.
- Yaşadığı kısır döngüyü anlamasına yardım edin. Okulun disiplin kurallarını açıklayın. Okul içinde ve dışında enerjisini boşaltabileceği sosyal aktivitelere katılması için fırsatlar yaratın.

# Madde Kullanımı

Günümüzde madde, alkol ve tütün kullanımı ön ergenliğe, hatta daha küçük yaşlara kadar inmiştir. Sorun, ciddi ve ölümcül sonuçları olan ruhsal ve toplumsal sağlık sorunları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle hazırlayıcı faktörlerin farkında olunarak uygun önleme ve müdahale yöntemlerinin belirlenmesi önemlidir.

Ergenler erişkin kimliklerini oluşturmak ve bağımsız bireyler olabilmek adına kendileri için yeni olan çeşitli davranış ve tutumları deneyimleme eğilimindedirler. Bu nedenle bu dönem yeni deneyimler kazanmak adına pek çok riskli davranışın denenebildiği tehlikeye açık bir zaman dilimidir. Alkol ve madde kullanımı bu dönemde ergenlerin deneyimlemeyi merak ettikleri durumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Alkol ve madde kullanımı çoğu zaman bu dönemdeki özerkliğin sembolü olarak görülebilmektedir. Ergenlerin, yasal düzenlemelere rağmen kolay ulaşılabilir oldukları için önce alkol ve sigarayı denedikleri bilinmektedir. Ergenler alkol oranı düşük içkilerden alkol oranı yüksek içkilere doğru geçiş yapmakta ve uygun koşullar oluştuğunda (Yetersiz ebeveyn denetimi, olumsuz akran etkisi, yasa dışı maddelere kolay ulaşılabilirliği gibi) esrar ve diğer yasadışı maddeleri kullanmaya başlamaktadır.

Bu süreç; cinsiyet ve ergenin içinde bulunduğu kültüre göre farklılık gösterebilmektedir. Henüz tehlikelere karşı bağımsız olduğunu ve başına olumsuz bir şey gelmeyeceğini düşünen ergen, uyuşturucu maddeleri çok daha kolay deneyebilmektedir. Özellikle sigara kullanımının diğer maddeleri deneyimlemek için geçiş basamağı olduğu bilinmektedir. Sigara ya da alkol kullanan ergenlerin, sigara ya da alkol kullanmayan ergenlere oranla esrar kullanımı açısından 65 kat daha fazla risk altında olduğu, esrar kullanımının da kokain kullanım riskini esrarı kullanmayanlara göre 104 kat arttırdığı bilinmektedir.

Özellikle ergenlikte alkol ve madde kullanımını hazırlayıcı faktörler;

- Yetersiz ebeveynliğe ve denetime maruz kalma,
- Baskıcı ya da aşırı koruyucu/kollayıcı ebeveynlik,
- İdealize edilen bir ebeveynin olmaması gibi ailesel özellikler,
- Ailede madde kullanımı ve/veya psikiyatrik sağlık sorunu varlığı,
- Geniş aile, aile içi şiddet, parçalanmış aile, ebeveyn kaybı gibi ailesel faktörler alkol madde kullanım riskini artıran çevresel ve sosyal faktörlerdir.

Cumhuriyet savcısı tarafından, uyuşturucu madde kullanımı suçuyla şüpheli olan kişi hakkında kamu davası açılması ertelenebilir ve dava dosyası denetimli serbestlik müdürlüğüne tebliği edilir. Denetimli serbestlik; kişinin işlediği suçun infazını toplum içinde gözetim ve denetim altında tamamlanmasını ifade eder. Denetimli serbestlik tarafından kişiye 1 yıl kadar belirlenen programlara katılmak amacıyla takip sağlanır denetim süresinin sonunda gerekli şartlar sağlanmışsa sabıka kaydı silinir.

**Türk Ceza Kanunu'nun 191. maddesine göre kullanmak için uyuşturucu madde veya uyarıcı madde alan ya da satan kişi 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Eğer uyuşturucu madde kamuya ait açık ve toplu kullanım alanlarında yakalanmışsa cezada bazı değişimler meydana gelmektedir. Eğitim ve spor tesislerinin hastane, okul ya da ibadethanelerin sınırına 200 metre yakınında bulunuyorsa ceza 1,5 kat artmaktadır.**

# Madde Kullanımı

## Madde Kullandığından Şüphelenilen Öğrenci İçin Yapabilecekler Nelerdir?

Okul psikolojik danışmanı, öğrencinin madde kullandığından şüphelendiği durumlarda, öncelikle ipuçlarını iyi gözden geçirmelidir. Öğrencinin okul seviyesi, yaş dönemi, fiziksel, psikolojik ve sosyal özelliklerini de göz önüne alarak belirli bir süre gözlem yapması daha doğru bir davranış olacaktır. Bu süreçte, öğrencinin etiketlenmesini engellemek, başka şüphelenen kişiler varsa onlarla iletişime geçerek öğrenciye yaklaşımları konusunda bilgilendirmek son derece önemlidir.

Danışmanın, eğer öğrenci ile ilgili şüpheleri kendisi tarafından oluşmuşsa, öğrenci ile terapötik iletişime geçip, onu daha yakından tanımaya çalışmalı ve ona güven vermelidir. Anne-babayla görüşülüp, çocuğun evdeki davranışlarının nasıl olduğu, bir değişiklik hissedip hissetmedikleri sorulmalıdır. Danışman, aileye şüphelerinden bahsedip, endişelenmeden ve şüphelerini çocuğa belli etmeden onu gözlemlemelerini isteyebilir. Aileye de madde bağımlılığı konusunda gerektiği kadar bilgi verilir.

## Madde Kullandığı Fark Edilen Öğrenci İçin Yapabilecekleri Nelerdir?

- Sorunu küçümsemeyin (Benim sınıfımda-okulumda böyle şey olmaz!).
- Ön yargılarınızın farkında olun (Bunlar zaten serseri vb.).
- Bilgi sahibi olun (Bu konuda benim de bilgim yok, gel beraber öğrenelim).
- Açık, samimi ve inandırıcı olun (Beraber çözelim).
- Konuşması için öğrenciye fırsat verin.
- Genellemeler yapmaktan kaçının (Bundan adam olmaz...).
- Söylediklerine ani tepki vermeyin.
- Korkularınıza dayanarak konuşmayın (Ya diğerleri de alışırsa gibi).
- Merakı arttırmayın (Şu maddenin de şöyle etkileri varmış, sen biliyor musun?).
- Eğer öğrenci maddenin etkisi altında ise, onunla bu durumda konuşmayın, yararı olmaz.
- Kendinizi hazır hissetmeden (ön yargılardan uzaklaş, konu hakkında bilgilerinizi güncelle, uygun iletişim becerilerini hatırla vb.) onunla konuşmayın.
- Onu etiketlemekten kaçının; çünkü, bağımlı olarak etiketlenen öğrenciye yaklaşmak çok zordur.
- Öfke duyarsanız sakinliğinizi korumaya çalışın.

## Madde Kullanan Öğrencinin Ailesine Nasıl Yaklaşılmalı?

- Eğer sadece şüpheleniliyorsa, öncelikli olarak şüpheleri destekleyecek bilgi edinilmeli, okul rehberlik servisi ile koordineli bir süreç başlatılmalı,
- Aile görüşmeye çağırıldığında, konuşmanın özel olduğu ve mutlaka görüşmeye gelmeleri gerektiğini dile getirilmeli,
- Aile ile yapılacak görüşmede güven ortamı oluşturulmalı, öğrencinin evdeki davranışları, arkadaşları hakkında bilgi edinilmeli, Görüşmede panik oluşturabilecek tutum, davranış ve ifadelerden kaçınılmalı,
- Madde bağımlılığından genel anlamda söz ederek konuya girilmeli,
- Öğrenci hakkındaki endişeler ve bunları destekleyecek bilgiler aktarılmalı,
- Öğrencinin okul kuralları ve hukuki yönden karşılaşılabileceği durumlar hakkında bilgi verilmeli,
- Tedavi olabileceği kurumlar, tedavi süreci ve çocuklarına karşı yaklaşımları ile ilgili bilgi ve destek alabilecekleri kişi, kurum ve kuruluşlarla ilgili bilgiler verilmelidir.



